

Marcus Tullii

Píši v den židovské velké noci v jejich svatém městě Jeruzalému, v pevnosti zvané Antonia¹⁹. Stalo se mi cosi netušeného a není mi ještě ani jasné, co se mi vlastně stalo. Jsem zmaten, Tullie. Proto ti musím psát, abych si vyjasnil své myšlenky.

Neopovrhují již znameními, jimiž jsem de facto ve svém srdci nikdy neopovrhoval, ačkoli jsem o nich zvysoka mluvil i psal. Pevně věřím, že jsem byl veden na tuto cestu a nemohl jsem se jí vyhnout, i kdybych byl chtěl. Avšak jaké to byly síly, jež mne vedly, nevím. Začnu od počátku.

Najal jsem si tedy na joppském tržišti osla, odmítnuv všechny ostatní svody pohodlnějšího cestování, a dal se od pobřeží vzhůru směrem k Jeruzalému s hloučkem posledních poutníků. Můj osel byl vycvičený a mírný a po celou dobu jsem s ním neměl jedinou rozepři. Pochopil jsem, že putoval z Joppe do Jeruzaléma i zpět mnohokrát, neboť znal výborně každou studnu a místo k odpočinku, každou ves i hospodu. Lepšího průvodce jsem si nemohl ani přát. Myslím, že si mne také oblíbil, protože jsem si nesedl na něho ani v údolích, nýbrž jsem kráčel na vlastních nohou, abych se osvěžil.

Jeruzalém je vzdálen od Joppe necelé dva dny pochodu legie, ačkoli pahorkatina znáví poutníka více než krajina rovná. Na druhé straně je však cesta zajímavější a Judea je úrodná a krásná země. V údolích sice mandlovníky již odkvetly, zato všechny stráně hýřily barvami květů a jejich lahodné a silné vůně se táhly za mnou po celou cestu. Byl jsem jako omládlý, ulevilo se mi, ba radoval jsem se, že unavuji své údy jako kdysi na závodistiích.

Jak má výchova, tak i moje opatrnost, k níž – však víš dobře – mne přinutily různé události mého života, mne naučily

opovrhovat vnějšími formami. Proto jsem se nechtěl lišit ani svým chováním, ani svým oblečením od většiny lidí. Podobná marnivost mne vždycky jen rozesmála. Netoužím nikdy po služebnících ani po běžcích, kteří by ohlašovali můj příchod. Tak jsem i nyní pokorně ustupoval z cesty, když vážení poutníci pospíchali kolem, pobízejíce své otroky a soumary. Měl jsem více radosti ze svého osla, jestliže moudře zastříhal ušima otáčeje se po mně, než kdyby se byli vznešení bohatci zastavili a pozdravili mne, či mne požádali, abych sdílel s nimi nadále cestu.

Židé mají v rozích svého pláště střapce²⁰ a tím se poznají na první pohled od ostatních na celém světě, třebaže se jinak oblékají stejně jako my. Nicméně tato cesta, kterou Řím upravil na zvláštní vojenskou silnici, je tak stará a viděla tolik různých národů, že si mne nikdo nevyšiml, i když na mém plášti nevisely střapce. V noclehárně, kde se můj osel zastavil, jsem dostal jako jiní vodu, abych napojil osla i abych si omyl ruce a nohy. V návalu poutníků neměli sluhové ani čas rozlišovat cizince od Židů. Vypadalo to tam, jako by se všichni národové, či lépe řečeno lidé celého světa vydali na radostnou cestu, aby oslavili osvobození Židů z egyptského otroctví.

Navečer druhého dne byl bych dobře došel až do Jeruzaléma, kdybych si byl jen trochu pospíšil. Ale mne, cizince, se netýkal spěch Židů. Nadšeně jsem dýchal osvěžující vzduch judských hor a nádhera květů na jejich svazích lákala můj zrak. Po alexandrijském nylvém životě jsem se cítil tak volně a vychutnával jsem tyto chvíle, takže prostý chléb mi byl lahodnější než všechny egyptské lahůdky. Ba nemíchal jsem do pramenné vody své víno, ale pil jsem ji čistou, a byla dobrá.

Tak jsem se opožďoval za ostatními. Ještě hodný kus cesty před Jeruzalémem mne překvapil hlas rákosové flétny pastýřů, kteří svolávali svá stáda k nočnímu odpočinku. Byl bych se mohl jen trochu pozdržet a dojít pak za svitu měsíce, ale vypravovali mi, jak nádherný je pohled na Jeruzalém za údolím, když slunce září vysoko na obloze a chrám oslňuje poutníkovy oči bílým mramorem a zlatem.

A takové jsem chtěl vidět toto židovské svaté město. Proto jsem k oslově údivu uhnul z cesty a oslovil pastýře, jenž vedl hustě nachumlané stádo ovcí k jeskyni na svahu. Mluvil ven-

kovským nářečím, ale rozuměl mé aramejštině a ujistil mne, že zde, v obydleném kraji, nejsou vlci. Neměl ani psa k ochraně stáda před šelmami a řekl mi, že sám spí u vchodu jeskyně, to kvůli šakalům. Měl jen učazený ječný chléb a v kousky vymačkaný ovčí sýr. Podivil se velice, když jsem vytáhl a jemu nabídl chléb pšeničný, medový koláč a stlačené fíky.

Nicméně se mého sušeného masa nedotkl, zjistiv, že nejsem Žid, ale jinak se mne neštítel. Pojedli jsme společně před jeskyní a osel se dal chtivě do okusování trnových keřů. Potom celý kraj zfiarověl, jako by byl pokryt anemonkami, ztemněl a na obloze se rozsvítily hvězdy. Zároveň se ochladilo a z jeskyně táhlo živočišné teplo shluknutého stáda. Silný byl ten pach vlny a stáje, ale nebyl nepřijemný. Dával spíše pocit bezpečí, jako vůně dětství a domova. K mému vlastnímu údivu mi vyhrkly slzy. A neplakal jsem kvůli tobě, Tullie. To jen mé zhýčkané tělo bylo unaveno namáhavou cestou. I byly mé slzy slzami únavy, aspoň jsem si to myslel.

Plakal jsem však také kvůli sobě, pro všechno to, co jsem měl za sebou, a nenávratně za sebou, a také pro to, co mne čeká v budoucnu. V té chvíli bych se byl bez bázně sehnul a pil z pramene zapomnění.

Přenocoval jsem na louce před jeskyní a nebe bylo mou střechou jako nejhudšímu z poutníků. A spal jsem tak hluboce, že pastýř již dávno odvedl své ovce na pastviny, když jsem se probudil. Neměl jsem žádný zlověstný sen, ale když jsem vstal, cítil jsem vše, vzduch i zem, docela jinak než navečer. Svah byl na západ a zůstával ve stínu, zatímco slunce již ozařovalo protější stráně. Tělo jsem měl jako zbičované, ochablé a bez vůle, a osel nedaleko stál se svěšenou hlavou, jako by ho něco trápilo. Nemohl jsem pochopit, odkud se vzala ta změna v mé náladě, vždyť jsem přece snad nebyl natolik zhýčkán, aby mne dvoudenní pěší cesta a spaní na holé tvrdé zemi natolik poničilo. Pomyslel jsem si, že se asi mění počasí, protože jsem byl odjakživa citlivý na jeho změny, stejně jako na sny a předzvěsti.

Moje úzkost byla tak mocná, že jsem neměl ani chuť k jídlu. Nebyl bych mohl ani polknout. Napil jsem se dvěma doušky z koženého vaku, ale ani víno mě neosvěžilo. Obával jsem se, že jsem pil zkaženou vodu a že se mne chytá nějaká nemoc.

Daleko na cestě jsem spatřil několik postav vystupujících k hřebenu. Trvalo mi však dlouho, než jsem přemohl svou nechuť, naložil osla a sešel k cestě zpátky. Dalo mi hodně námahy, než jsem vystoupil na hřeben, ale tam jsem konečně pochopil, co se stalo. Žhavý suchý vítr vál mi vstříc, vytrvalý pouštní vítr, jenž začne-li vát, pak vane ze dne na den, lidé z něho onemocní, hlava je rozbolí a ženy i vrhnou a vítr proniká do všech koutů a spár domů a za nocí roztrásá okenice.

V okamžiku mi ten vítr vysušil obličej a podráždil oči. Slunce vysoko na obloze vypadalo jako červený míč. Tak jsem spatřil svaté město židovské vystupovat v hradbách na druhé straně údolí a měl jsem v ústech slanou pachut větru a oči rozbolavělé. Tak jsem spatřil věže Héródova paláce²¹, zdi velkoměstských domů nalepených jeden na druhém, budovy divadla a cirku²² a nad tím vším se zvedající bílou a zlatou stavbu chrámu²³ s hradbami a portiky.

Avšak v potemnělém slunečním světle nezářil chrám, jak mi vypravovali. Mramor nesvítil a ani zlato se nelesklo. Nepopíratelně je to přesto zázračné dílo nové architektury, mocné, stabilní a nesrovnatelně monumentální. Nicméně jsem k němu neměl ten vztah jako Židé. Hleděl jsem na něho pouze proto, že patřil k věcem, jež jsem měl vidět na této cestě. Nebyl jsem již tak mlád, jako když jsem kdysi viděl chrám v Efesu. Ani jsem neměl ten zbožný pocit krásy a zázraku, vždyť mi horký vítr foukal slany písek do očí.

Osel se po mně s podivem ohlédl, když jsem ho pobídl k pohybu. Tady nahoře se zastavil sám od sebe, abych se mohl pokochat nejlepší vyhlídkou, a zřejmě očekával, že zde setrvám delší dobu v údivu, ve výkřicích radosti, ve chvalozpěvech a modlitbách. Obviňoval jsem se, že jsem mrzout a otrok těla, protože jsem nedovedl dostatečně ocenit nejposvátnější pohled nesčetných lidí pro tělesné utrpení a nepříjemný vítr. Osel zastříhal ušima a pustil se po svahu dolů. Krácel jsem mu po boku, pevně se přidržuje postroje, neboť kolena pode mnou klesala.

A jak jsme sestupovali, vítr slábl, až na dně údolí byl sotva znatelný. Bylo již k poledni, když jsme došli v místa, kde se joppská cesta spojuje s cestou z Caesareie a mění se v širokou římskou silnici. Tam již byla spousta lidí. Poblíže brány se lidé

zastavovali a shlukovali hledíce k blízkému pahorku, ale mnozí si přikryli tvář a pokračovali spěšně v cestě do města. Můj osel začal jančit. Pozvedl jsem zrak a spatřil tyčit se na pahorku, trnovým křovím porostlém, tři kříže a rozeznal jsem na nich zkroucená těla ukřižovaných. Houf lidí byl shromážděn na té stráni směřující k městu a hleděl na kříže.

I na cestě se vytvořil hustý dav lidí, že jsem nemohl projít k bráně, i kdybych chtěl. Viděl jsem přece již dost ukřižovaných zločinců ve svém životě a zastavil jsem se u nich, abych se otužil při pohledu na jejich utrpení. V aréně cirku jsem viděl ještě krutější způsoby smrti, ale v nich bylo alespoň nějaké napětí. V křižování nic takového není. Je to jen potupný a pomalý způsob, jak potrestat smrtí. Mám-li vůbec nějakou radost ze svého římského občanství, pak pouze dobrou jistotu, že mne popraví mečem a ihned, kdybych byl někdy obviněn z takového činu, že by mne proň odsoudili k smrti.

Kdybych byl býval v jiné náladě, byl bych nejspíše odvrátil hlavu, zapomněl na zlé znamení a razil si cestu třeba násilím. Avšak pohled na ty tři ukřižované zvýšil nevysvětlitelně mou úzkost, ačkoli jsem neměl na jejich osudu nejmenší účast. A nevím proč, ale musel jsem to udělat, vedl jsem osla ze silnice asi na jedno stadion daleko a vmísil se tam do hloučku mlčících diváků.

Poblíž kříže leželo na zemi několik syrských vojáků z dvanácté legie a hráli v kostky a popíjeli kyselé víno. Nešlo zřejmě o obyčejné otroky či zločince, neboť stranou od vojáků postával i centurio.

Podíval jsem se nejdříve jen roztržitě na ukřižované, kteří se chvílemi zachvívali v křečích. Avšak na prostředním kříži, nad hlavou odsouzeného, byla připevněna tabulka. Na ní nápis řecký, latinský a jazykem lidu: „Ježíš Nazaretský, král židovský.“ Zprvu jsem nevnímal, co čtu, takové dojetí se mne zmocnilo. Pak jsem viděl, že má na skleslé hlavě hluboko vražený trnový věnec, napodobující korunu. Ze stop trnů pak stékaly tuhnoucí praménky krve na jeho tvář.

Skoro současně mi nápis i jeho tvář zmizely. Slunce totiž zmizelo z oblohy a nastala taková tma uprostřed dne, že jsem stěží rozeznal stojící lidi. Zpěv ptáků umlkl stejně, jak to bývá

za zatmění slunce, a umlkly i lidské hlasy, takže bylo slyšet zaznění vojákovy kostky o štít a těžký povzdech ukřižovaných.

Vydal jsem se na cestu hledat židovského krále, jak jsem ti napůl žertem napsal v předešlém svém listě, má milá Tullie. A našel jsem ho na pahorku před jeruzalémskou bránou ukřižovaného, ale ještě žijícího. Pochopiv obsah nápisu a vida trnovou korunu na jeho hlavě, nepochyboval jsem ani okamžik, že jsem našel toho, koho jsem hledal, muže, jehož narození za konjunkce hvězd bylo prorokováno, židovského krále, jenž podle jejich písem měl vládnout celému světu. Jak jsem to tak jasně pochopil, to je mi zcela nemožno vysvětlit. Ale má ranní úzkost, jež mne od rána neopouštěla, mne připravila na tuto podivnou podívanou.

Byl jsem rád, že obloha potemněla, aspoň jsem se nemusel dívat na jeho hanbu a utrpení. I při letmém pohledu jsem stačil zjistit, že byl zle bičován v obličejí a na těle po římském způsobu. Proto byl v očividně horším stavu než oba druzí ukřižovaní, robustní a osmahlí chlapi z lidu.

Na kratičkou chvílku zmlkly všechny hlasy přírody a lidí. Ale potom bylo slyšet ze zástupu diváků výkřiky překvapení a strachu. Zahlédl jsem, že i centurio pozvedl svůj zrak k obloze a zvědavě se rozhlížel na všechny strany. Mé oči přivykly tmě a začal jsem rozeznávat tvar země i lidí kolem. Ze zástupu se protlačili vznešení Židé, jež jsem poznal podle klobouků, a také učenci, kteří měli veliké střapce v rozích pláště. Vidouce postrašené lidi v zástupu, povzbuzovali je, ale ukřižovanému se posmívali. Vyzývali ho, aby dokázal nyní, že je králem, a sestoupil z kříže. I různé jiné posměšky volali na něho, narážejíce zřejmě na to, co on dříve říkal lidu.

Tak se snažili získat si lid na svou stranu a také tu a tam se ozval nějaký posměšek. Avšak většina lidu hluboce mlčela, jako by chtěla skrýt své city. Podle šatu i vzhledu byla většina diváků z prostého a chudého rodu, mnoho jich přibýlo na svátky z venkova. Vytušil jsem, že v srdci sympatizovali se svým ukřižovaným králem, ačkoli se to nedovážili ukázat ani před římskými legionáři, ani před vlastními vládci. Bylo tam také hodně žen. Mnohé z nich měly přikryté hlavy a plakaly.